

Színneveket tartalmazó szólások és közmondások az olasz és a magyar nyelvben

A színnevek kitüntetett csoportja az alapszínnevek. Jellemzőjük, hogy egy szóból állnak, nem jelölik egy másik szín árnyalatát, nem kötődnek semmilyen tárgyhoz vagy élőlényhez, a nyelvi közösség minden tagja számára érthetőek, és a használatuk mindennapos, azaz köznyelvi szavak. Érdekes, hogy a kezdetlegesebb körülmények között élő természeti népek kevesebb (2-3) alapszínnevet használnak, míg a fejlettebb kultúrák 11-et (a magyar és az olasz 12-13-at).

A szólásokban és közmondásokban megjelenő színekkel való szóhasználat a mindennapi élethez kapcsolható. Az évszakok váltakozásával a színpaletta összes színét felsorolhatjuk. Ősszel a fák lehulló leveleinek lágy és erősebb árnyalatai jellemzőek. A tél az elmúlás jelképe: itt megjelennek a sötétebb színek, de ezzel ellentétben a hó színe feloldja ezt. Karácsonykor viszont egyáltalán nem mondható el, hogy ez a két fajta szín dominál a színes díszek és izzók miatt. Tavasszal a természet újjászületik, nyílnak a mindenféle színvilágban pompázó virágok, hosszabbodnak a nappalok, így a nap fénye is bearanyozza olyankor napunkat és kedvünket. Nyáron a nagy hőségben mindenki valami frissítőre vágyik, ezek színei is befolyásolják az emberek választását, például étel, ital, jégkrém vásárláskor. A gasztronómiában is találkozhatunk különféle színezett ételekkel, amelyekkel nagyobb érdeklődést keltenek egy-egy megszokottól eltérő fogásban. De nem csak a mesterséges színezésű ételek csalogatók. Gyönyörű látvány, ha a tányérra kerülő ételek a szivárvány színeiben pompáznak, de rengeteg jótékony hatása is van emellett a sárga, narancssárga, piros, zöld, és lila zöldségeknek, gyümölcsöknek. A színes salátáknak étvágygerjesztő hatásuk a karakteres színek miatt, például a zöld uborka, a piros paradicsom, a fehér sajt, a sárga kukorica, lila káposzta még jobban meghozza étvágyunkat egy-egy jól elkészített, izlésesen tálalt salátához.

A természet időjárási színei rányomják bélyegüket a hangulatunkra, hiszen mikor borús vagy esős idő van, kék és sötét színekkel vagyunk körbevéve, ami kedvetlenséget, szomorúságot vált ki belőlünk, olykor négy fal közé zárkozunk a kellemetlen időben. Ezzel ellentétben, amikor derűs az ég, süt a Nap, és kellemes a hőmérséklet, akkor a hangulatunk is derűs, boldog és vidám, a természetbe vágyunk ki, nem vagyunk olyankor lehangoltak és kedvetlenek. Szinte minden kultúrában eltérnek a színekhez kapcsolódó jelentések. Ez történelmi háttértől és vallástól függ általában. Például a fehér szín igen megosztó, a nyugati világban a hatalom és az igazság jelképe, monoteista vallásokban a fény és a tisztaság jelképe, Ázsiában, azon belül is Kínában a gyász színe.

Az először kialakult színnevek a fekete és a fehér. Ezek az ősi szavaink a nappal és az éjszaka váltakozására vezethetők vissza (fehér-fekete megegyezik a világos-sötét látási funkciókkal). A harmadik legősibb színnév a vörös vagy piros. A vörös színtartomány különösen fontos volt az emberi evolúció folyamatában: a tűz, a hús, a vér és számos gyümölcs színe. A fekete-fehér-vörös a leggyakoribb összeállítás a népművészetben, a hagyományos kultúrákban és a modern művészetben is kedvelt. Az olasz és magyar népviseletben is domináló szín ez az összeállítás. Az olasz, szardíniai viselet igazán ritka, hiszen hófehér csipkével díszített a piros, hosszú ruha. A magyar népviseletben a dél-alföldi tájegységek közül kiemelkedő a kalocsai viselet, ahol szintén a piros és a fehér szín pompázik leginkább. Mindebből arra következtethetünk, hogy a színek a kezdetektől fogva részei az életünknek. Nem telik el úgy nap, hogy ne hívja fel figyelmünket egy élénkebb színű tárgy, vásárláskor olyan ruhadarabot választunk, ami a mi izlésvilágunknak felel meg, az időjárást így határozzuk

Mint minden színnek, a fehérnek is megvan a saját komplementer színe. Minden komplementer szín párban megtalálhatjuk a három alapszín: a pirosat, a sárgát és a kéket. A narancsnak a kék, a sárgának az ibolya, és mint az én egyik választott színemnek, a pirosnak a zöld szín a komplementer színe.

A fehérnek a fekete. Ez egy nagyon különleges eset, hiszen ez a két véglet színe, amit nem is igazán nevezhetnénk színnek. A fekete és a fehér gyakran előfordul, nem véletlen, hogy többször is hallhatjuk, hogy ezek nem is igazi színek. (Ez természetesen téves állítás, hisz annak, hogy mit nevezünk színnek, egész konkrét fizikai kritériumai vannak.) A fekete szín általában a halált, a betegséget, gonosztságot jelképezi, de ugyanakkor az elegancia legfőbb képviselője.

Mettere nero su bianco. Jelentése: Feketét rakni a fehérre (azaz írni).

Magyarban hasonlít: *Biztos a fehérén a fekete.* (azaz csak az a biztos, ami le van írva. Pl. szerződés) Vagy: *Fehérre fest fekete festékekkel* (hazudik és rosszindulatú).

Anche le mucche nere danno il latte bianco. Jelentése: *Fekete tehénnek is fehér a teje.* A jelentése magyarban is ugyanaz: Mindegy, hogy néz ki, a teljesítménye számít.

A **piros** szín a vér és a tűz színe, de párosítják a veszéllyel, a szerelemmel, és háborúval is. A piros szín olyan érdekes hatásokkal lehet az emberre, mint a vérnyomás megemelése, légzésszám növelése, belső folyamatok felgyorsítása, és képes az embert gyors döntésre sarkallni. A piros sötétebb árnyalatai, a vöröses színek, kifejezhetik a dühöt, az erőt, a bátorságot, de a szerelmet is, amit például a vörös rózsza szimbolizál. Ez egyaránt megjelenik az olasz és magyar nyelvben is.

Rosso come un peperone: Essere, diventare rosso come un peperone, di persona dal viso arrossato per sforzo fisico o per vergogna.

Jelentése: piros, mint a paprika. Arra a személyre használjuk, aki szégyen miatt elpirult, vagy fizikai munka miatt kimelegedett, és az arca kipirult.

Arrossare-elvörösödik. Ezt akkor is használjuk, amikor valaki zavarba jön, és kipirosodnak az orcái. Magyarban egy szóláshasonlat: Elpirult, mint a piros pipacs.

Essere rosso dalla vergogna: Vergognarsi molto (szégyenkezni). Jelentése: pirosnak lenni a szégyentől.

Dare il disco rosso: Dare lo stop a qualcosa.

Jelentése: valamit leállítani, megállítani. A piros fény a közlekedésben is megjelenik, a jelzőlámpákon, ami annyit jelent, hogy meg kell állni. A vészvillogók, tűzjelző lámpák, a kikapcsolt állapotban lévő televízió is általában ilyen színnel világít, ami visszatükrözi ezt a jelentést.

Vedere rosso: Essere molto arrabiato.

Jelentése: vöröset lát. (Dühösnek lenni.) Magyar nyelvben: *előnti a vörös köd az agyát; vörös a feje.*

Rosso di sera bel tempo si spera: se il sole al tramonto non incontrava nubi e si tingeva di rosso, la giornata seguente, con ogni probabilità, il cielo sarebbe stata serena.

Fordítás: ha a Nap napfelkeltekor nem jár együtt felhőkkel, és pirosra festi az eget, az azt jelenti, hogy a következő napon nagy valószínűséggel az ég tiszta lesz, nem lesz felhős.

Rosso di mattina, la pioggia si avvicina: Se al tramonto il cielo si colora di rosso, significa che farà pioggia.

Fordítás: ha napkeltekor az ég pirosas, az azt jelenti, hogy esik majd az eső.

Szóláshasonlatokban növényhez vagy állathoz hasonlítjuk legtöbbször a vörös/piros színt:

- Vörös, mint a cékla. → dühös ember
- Piros, mint a paprika/pipacs/rák/pulyka → elpirul szégyenében, zavarában
- Vörös, mint a róka → vörös a haja, vagy szakálla
- Vörös, mint a láng → élénk vörös, tűzpiros
- Piros, mint a rózsza/alma → szép, egészséges, fiatal

A piros komplementer színe a zöld. A zöld szín a természet színe, ezért is találkozhatunk vele legtöbbször. Az ember számára pihentető, nyugtató szín, legtöbb helyen ezért festik a kórházakban a műtőtermek, betegszobák falát zöldre. A pirossal ellentétben, a közlekedési jelzéseknél, és műszaki, biztonsági eszközöknél ez a szabad jelzés.

Essere al verde: Essere senza soldi. (Jelentése: Pénz nélkül lenni.)

Akkor használják az olaszok ezt a szófordulatot, amikor nincs elég pénzük megvenni valamit, vagy elmenni valahová.

Avere il pollice verde: Essere bravi a coltivare piante e fiori.

(Jelentése: zöld hüvelykujja van, azaz kiválóan lenni növény és virág termesztésben.)

Általában akkor használjuk ezt a kifejezést, amikor valakit megdicsérünk a gondozott kertjéről, szépen nyíló virágairól.

Az olasz és magyar zászló színe piros, fehér, zöld. Az olasz zászlón a sávok függőlegesen, míg a magyarban vízszintesen helyezkednek el. Az olasz zászlón a színeknek jelentés tartalma van. A zöld a síkságok és dombok színét idézi, a fehér szín az Alpok havas bérceit jelképezi, a piros pedig a hazafias forradalmárok vérére emlékeztet, akik a hazáért ontották véréüket. A keresztény valláshoz közelebb álló felfogás szerint a zöld a reményt, a fehér a hitet, a piros pedig a könyörületességet, emberszeretetet szimbolizálja. Ez az utóbbi felfogás a magyarban inkább jelenik meg. A piros sáv az erőt, a fehér a hűséget, a zöld sáv pedig a reményt jelképezi.

Az alapszínnevek túlságosan nagy színtartományokat jelölnek. Az alapszínnevekhez kapcsolt melléknevekkel és főnevekkel szűkíteni és pontosítani tudjuk színjelentésüket. Legjobban az összetett (több tagból álló) színnevekkel tudjuk leírni színes környezetünket. Több tagból álló színneveket képezhetünk módosító jelzőkkel (pl. mélyzöld, sárgászöld, szürkészöld...) és szóösszetételekkel (pl. égbé, tengerké, mohazöld, ólomfehér, kobaltké...). Ezeket hétköznapijainkban nagyon sokat használjuk, mind az idegennyelv tanulásakor, mind a magyar nyelvben.

A módosító jelzők segítségével meg tudjuk többszörözni színneveink számát, pl. a vörösből lehet: világosvörös, izzóvörös, mélyvörös, fakóvörös, aranyvörös, szürkészöld, sárgászöld, barnászöld, sötét téglavörös, hideg meggyvörös. Az összetett színnevek lehetnek asszociatív, földrajzi, tulajdon- vagy kémiai színnevek. Asszociatív: fehér, mint a hó (bianco come la neve). Földrajzi: skótzöld (verde scozzese). Tulajdon: Rubens-vörös (Rubens rosso), ezek a nevüket

feltalálójukról kapták, vagy akinek a festményein megjelenik. Összekeverhetjük a Rubens-vöröset a rubin vörössel, de két szín között mondhatni ég és föld a különbség. A rubin vörös
Kémiai: ólomszürke (piombo grigio), indigókék (blu indaco).

Szóképzés:

A színevek kettős szófajú szavak: melléknevek és főnevek, de mindegyikből további szavakat képezhetünk, újabb és újabb mellékneveket és főneveket. De nemcsak ezt a kettőt tudjuk képezni, hanem igéket és határozószókat is.

Melléknévként: egyes számban és többes számban:

fehér → fehérek; piros → pirosak; Piros alma.
bianco → bianchi (maschile); rosso → rossi; Mela rossa.

Melléknév fokozás:

fehér → fehérebb; Fehérebb fogak.
bianco → piu bianco; Denti piu bianchi.

Piros szín megjelenése az olaszban: 1. vérszín (il colore del sangue)

2. közlekedési lámpa piros jelzése (luce rossa del semaforo strada)

3. banki tiltás (essere in rosso)

4. politikai baloldal (fare parte dei rossi)

5. tojás sárgája (separare il rosso dell'albume)

6. bor (vino rosso)

Fehér szín megjelenése az olaszban: 1. tojás fehérje (albume)

2. üres oldal

3. hó (la neve)

4. bor (vino bianco)

A szólások és közmondások nélkülözhetetlen kellékei minden nyelvnek. A közmondásokat, a népszellem műveit évszázadokon át tartották meg nagy becsben. Minden aktualitáshoz szinte tudunk egyet használni, ami beleillik a szövegkörnyezetünkbe.

„A közmondás rövid és velős, könnyen érthető mondás, mely közönségesen a mindennapi élet valamely tapasztalati vagy gyakorlati szabályát, erkölcsi elveket, vagy bölcselmi szabályokat tartalmaznak, mely a nép ajkáról szállván el, az irodalomban is megtartja népies formáját. Más

szóval: a közmondások oly szólásmódok, melyek a józan ész alapigazságait, az apák tapasztalatait a népnél örökölt formában, velős szavakban adják át az utókor fiainak, s így szájról szájra élnek és közkeletnek örvendenek. Tehát a közmondás valamely általános tapasztalaton alapuló igazságnak rövid alakban való kifejezése és mintegy leszűrődése azon ősrégi tapasztalatoknak, melyek évszázadokon keresztül a gyakorlati életben megdönthetetlen igazságnak bizonyultak be.” *(Részlet Sirisaka Andor: a Magyar közmondások könyve elé írt tanulmányából)*

A mindennapi nyelvben nem igazán használjuk, hiszen manapság egyre kevesebbet találkozunk velük, mi magunk is annyival gazdálkodunk, amennyit az általános iskolában magunkra szedtünk, s ha ott nem táraztuk be kellően, akkor később újakat már nem nagyon építünk be a nyelvi eszköztárunkba. Az biztos, hogy kevesebbet használjuk őket a mindennapokban, sőt van, aki egyáltalán nem használja, vagy nem is tud róla, pedig ezeréves tapasztalaton alapuló tudást közvetítenek, de talán nem arról van szó, hogy ezt a tudást felejtenék el, csak mondjuk a mai világunkkal a közmondások ilyen formában épp nem kompatibilisek.

Források:

<https://www.adgblog.it/2019/09/30/i-modi-di-dire-con-la-parola-rosso/>

<http://www.szintan.hu/nev5.htm>

http://www.lelkititkaink.hu/szinek_jelentese_2.html

http://www.magyar.szinszotar.hu/0b_00.htm

<https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6zmond%C3%A1s>

<https://www.olaszamma.com/2017/08/hogyan-szuletett-az-olasz-zaszlo/>